

Ewa Kuźma, *Polityka kulturalna PPR-PZPR na Lubelszczyźnie w latach 1944–1956, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczne im. J. Zamoyskiego, Zamość 2009, ss. 389.*

W pracy tej E. Kuźma przedstawia strategię działania PPR-PZPR w sferze kultury w latach 1944–1956 na obszarze Lubelszczyzny. Dysertacja ma charakter prekursor-ski ponieważ zagadnienia polityki kulturalnej partii komunistycznej na Lubelszczyźnie nie doczekały się dotąd kompleksowe-go opracowania. Dostępne są jedynie artykuły, które często tylko pośrednio poruszają ten temat lub opracowania zawierające niektóre elementy polityki kulturalnej omawiane w skali kraju.

Analizując politykę kulturalną autorka dysertacji stawiała sobie liczne pytania, np.: „Jakie cele władza chciała osiągnąć, podejmując konkretne działania na poszczególnych odcinkach? W jakim stopniu udało się jej zrealizować opracowany plan, a co nastroczało jej największe trudności? Jak przedstawiała się działalność instytucji kulturalnych? Jakie były postawy społeczeństwa wobec upolitycznienia wszelkich poczynąń kulturalnych?”. Odpowiedzi na te pytania można odnaleźć w poszczególnych rozdziałach.

Książka została podzielona na dziesięć rozdziałów. Układ pracy ma charakter problemowy z elementami chronologii w ramach poszczególnych części.

Autorka dokładnie kreśli wytyczne jakimi kierowały się władze kultury w swojej działalności oraz charakteryzuje ich strukturę. W latach 1944–1947 komuniści toczyli bezwzględną walkę o utrzymanie władzy. Jednym z elementów tej walki była kultura, którą wykorzystywano, zwłaszcza od zjednoczenia PPR i PPS-lewicy w 1948 r. do forsowania ideologii marksistowsko-leninowskiej. Choć od śmierci Stalina w 1953 r., widoczne są pierwsze symptomy odwilży.

Kształtowaniem społeczeństwa według rządowej wizji zajmowały się całe sieci świetlic, bibliotek, teatrów i kin. Pracowały tam osoby przeszkolone na różnego rodzaju kursach. Szkolenia te przebiegały według specjalnie przygotowanego programu w znacznej mierze uwzględniającego kwestie ideologiczne. Należy zaznaczyć, że działalność kulturalna przyczyniała się do upowszechniania czytelnictwa oraz likwidacji analfabetyzmu, chociaż przekazywane treści były tendencyjne. Rozbudowująca się sieć bibliotek została zaopatrzona w dzieła o treści prorządowej natomiast ze zbiorów usunięto wszystkie pozycje niezgodne z ideologią komunistyczną. Podobnie repertuar teatrów i kin opierał się na szczegółowych wytycznych ministerstw kultury i sztuki oraz oświaty.

Komuniści przyjmowali negatywną postawę wobec tradycyjnych świąt narodowych, np. Konstytucji 3 maja, Święta Niepodległości, czy popularnych w okresie międzywojennym uroczystości, takich jak

„Święto Morza”, „Tydzień Ziemi Zachodnich”. Z czasem likwidowali je zastępując nowymi. W zamian obchodzono hucznie m.in. „Święto Pracy”. W kalendarzu pojawiły się uroczystości związane z popularyzacją czytelnictwa – „Święto Oświaty”, którego czas trwania przedłużono z trzech dni do dwóch tygodni. Upowszechniano książki, których treści były akceptowane przez rząd. Przeobrażenia polityczne jakie miały miejsce w kraju zobrazował w 1954 r. Festiwal Sztuki, który zorganizowano na X-lecie PRL. Wzory do jego przeprowadzenia czerpano z festynów w ZSRR.

Początkowo społeczeństwo aktywnie włączało się w odbudowę życia kulturalnego, inicjując wiele przedsięwzięć. Jednak z czasem, w miarę postępującej centralizacji, także na tym polu oddolna inicjatywa została zastąpiona ogólnym planowaniem.

Istotne jest ukazanie stosunku do dorobku literackiego poszczególnych epok, jak i w obrębie danego twórcy. Pewne wątki nadmiernie eksponowano, inne zupełnie pomijano lub nadawano im niezgodną z intencją twórcy interpretację. Zagadnienia te przedstawiono na przykładzie, m.in. obchodów Roku Oświecenia, Roku Mickiewiczowskiego czy Roku Słowackiego. Podobnie podchodzono do ukazania wydarzeń historycznych, co autorka nakreśliła m.in. na przykładzie rewolucji 1905 r. oraz działaczy ruchu komunistycznego, jak F. Dzierżyński.

Należy podkreślić, że autorka rygorystycznie zrekonstruowała politykę kulturalną partii komunistycznej prowadzoną w stosunku do społeczeństwa polskiego na Lubelszczyźnie.

E. Kuźma dokładnie wyjaśniła również

jakie działania obejmowała realizacja hasła przyjaźni polsko-radzieckiej. Polegała ona między innymi na nauce języka rosyjskiego, uczestnictwie w organizacjach, takich jak Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, wprowadzaniu do kalendarza polskich świąt państwowych najważniejszych rocznic Związku Radzieckiego, obchodzeniu „dni leninowskich”, rocznicy utworzenia Armii Czerwonej, miesiąca pogłębiania przyjaźni polsko-radzieckiej oraz wysławianiu postaci Stalina i obchodach jego urodzin. Uroczystości te miały na celu popularyzację kultury narodów ZSRR i tzw. „przodujących” osiągnięć w różnych dziedzinach nauki, techniki, sztuki.

Wiele uroczystości kulturalnych łączono z tzw. „czynami” bądź dobrowolnymi „zobowiązaniami” dla ich uczczenia, co *de facto* oznaczało wydłużenie pracy do 10–12 godzin. Obchody w większości przypadków miały co roku niemal identyczny charakter.

Dysertacja została oparta przede wszystkim na materiałach archiwalnych. Budzi także podziw wykorzystana ilość opracowań i artykułów naukowych. E. Kuźma posłużyła się metodą analizy i krytyki źródeł, odpowiednią do potrzeb badawczych.

W przygotowanej publikacji widać ogromny wkład pracy autorki oraz jej osobiste zaangażowanie. W swoich rozważaniach stara się być obiektywna, wiernie odtworzyć rzeczywisty obraz tamtych lat. Wykorzystany zasób archiwalnych materiałów źródłowych, opracowań, artykułów pozwolił jej uniknąć jednostronności i powierzchowności.

Praca jest wartościowa z punktu naukowego, o czym świadczy jej zawartość mery-

toryczna, jak i warsztat metodologiczny. Książka jest ciekawym ujęciem przedmiotowej problematyki, wypełnia lukę w naszej wiedzy na temat polityki kulturalnej forsowanej przez ośrodki władzy na terenie Lubelszczyzny.

Ma ona istotne znaczenie dla osób prowadzących badania nad historią najnowszą Polski oraz wszystkich zainteresowanych jej dziejami.

■ *Renata Mikitiuk*